

Jacek Szlachta

Warszawa, 2 marzec 2021r.

Kolegium Ekonomiczno-Społeczne

Szkoła Główna Handlowa w

Warszawie

Recenzja pracy doktorskiej magistra Rafała Knitera „Polityka inwestycyjna miast powiatowych i jej wpływ na lokalny rozwój gospodarczy – studia wybranych miast z województwa pomorskiego”, Uniwersytet Gdański, Wydział Ekonomiczny, Sopot 2020, napisanej pod kierunkiem dr hab. Henryka Cwiklińskiego, profesora Uniwersytetu Gdańskiego.

1. W opisie zamówienia zostały wymienione oczekiwania dotyczące recenzji obejmujące ocenę: spełniania przez rozprawę warunków takich jak - oryginalność rozwiązania problemu naukowego, wykazania ogólnej wiedzy teoretycznej w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Drugim elementem jest ocena merytoryczna pracy w zakresie następujących elementów: trafność podjętej problematyki badawczej i jej oryginalność, uzyskane rezultaty i ich znaczenie dla nauki i praktyki, poprawność formalno-językowa, stylistyczna i interpunkcyjna. Trzecim elementem jest ocena metodologiczna pracy, w tym: dobór literatury, umiejętność wykorzystania źródeł; poprawność formułowania problemów i hipotez (założeń badawczych); trafność doboru metod i narzędzi badawczych, umiejętność ich zastosowania; prawidłowość układu pracy i struktury podziału treści. Wreszcie oczekiwany jest od recenzenta sformułowany na tej podstawie wniosek końcowy (konkluzje).

2. Przedstawiona przez magistra Rafała Knitera rozprawa doktorska liczy w sumie około 340 stron podstawowego tekstu plus bibliografia i spisy tabel, wykresów oraz map. Monografia ta składa się poza wstępem i wnioskami z siedmiu rozdziałów merytorycznych zatytułowanych: (1) Lokalny rozwój gospodarczy i znaczenie administracji publicznej w tym procesie; (2) Rola, działalność i ramy funkcjonowania miast powiatowych w polskim samorządzie terytorialnym – wybrane zagadnienia; (3) Unijna, krajowa i regionalna polityka rozwoju jako istotne uwarunkowanie realizacji polityk inwestycyjnych miast powiatowych; (4) Szacowanie wpływu inwestycji miast powiatowych na lokalny rozwój gospodarczy przy wykorzystaniu metod

ilościowych; (5) Aktywność miast powiatowych w zakresie opracowywania dokumentów strategicznych, programowych i planistycznych – studia przypadków; (6) Skala, zakres i efekty inwestycji realizowanych w miastach powiatowych – studia przypadków; a także (7) Ocena zmian gospodarczych zachodzących w miastach powiatowych i ich powiązanie z polityką inwestycyjną samorządów – studia przypadków.

3. Problematyka naukowa wybrana przez magistra Rafała Knitera należy do bardzo modnych w ostatnich latach zagadnień badawczych, często podejmowanych w pracach tytułowych, zarówno doktorskich jak i habilitacyjnych. Wynika to z rosnącego w ostatnich dekadach znaczenia miast dla generowania rozwoju społeczno-gospodarczego. W XXI wieku ma miejsce renesans miast, które stały się po zawirowaniach mających miejsce w drugiej połowie XX wieku ponownie wiodącymi biegunami wzrostu. Jednym z istotnych zasobów rozwojowych Europy jest policentryczna miejska sieć osadnicza, generująca pozytywne sprzężenia rozwojowe. W Unii Europejskiej nastąpiło w ostatnich latach także dowartościowanie polityki miejskiej. Kluczowe znaczenie dla dynamizowania rozwoju społeczno-gospodarczego mają metropolie, jedynie uzupełniające znaczenie mają miasta średniej wielkości. Polska wyróżnia się na tle innych krajów policentryczną i generalnie zrównoważoną miejską siecią osadniczą. Jednak w ostatniej dekadzie pojawiła się bogata literatura naukowa i publicystyczna, wskazująca na bardzo znaczące pogorszenie sytuacji społeczno-ekonomicznej miast małych i średnich w ostatnich latach. Formułowane są poglądy wskazujące na kryzys miast średniej wielkości, w tym takich jak ośrodki powiatowe, co ma negatywny wpływ na poziom spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Polski.

4. Na podstawie lektury tekstu tej rozprawy doktorskiej można sformułować pogląd, że tematyka recenzowanej pracy została trafnie dobrana, bowiem dotyczy istotnego problemu naukowego. Jego ranga ulegała w ostatnich dekadach systematycznemu pozytywnemu przewartościowaniu. Trafne jest zakwalifikowanie rozprawy do dziedziny nauk ekonomicznych do dyscypliny naukowej ekonomia i finanse. Zadeklarowanym przez magistra Rafała Knitera celem tej rozprawy jest: „ocena realnych możliwości oddziaływania miast powiatowych na lokalny rozwój gospodarczy poprzez prowadzoną politykę inwestycyjną”. Cel główny pracy został rozwinięty w układzie czterech następujących celach szczegółowych rozprawy: (1) „Określenie czynników kształtujących politykę inwestycyjną miast powiatowych”; (2) „Ocena zdolności stymulowania pozytywnych procesów gospodarczych poprzez określone rodzaje

inwestycji dokonywanych przez miasta powiatowe; (3) „Ocena efektywności prowadzonej polityki inwestycyjnej miast powiatowych i identyfikacji czynników warunkujących jej poziom”; a także (4) „Ocena dynamiki zmian gospodarczych zachodzących w miastach powiatowych i jej powiązania z realizowaną polityką inwestycyjną tych samorządów”. Na tym tle zostały sformułowane przez magistrą Rafała Knitera cztery następujące hipotezy badawcze: (1) Polityka inwestycyjna miast powiatowych jest zróżnicowana zarówno pod względem poziomu jej intensywności, jak i zakresu tematycznego, jak i zakresu prowadzonych działań; (2) Polityka inwestycyjna miast powiatowych jest determinowana wsparciem oferowanym w ramach funduszy europejskich co stwarza ryzyko realizacji przedsięwzięć niekoniecznie uzasadnionych z punktu widzenia faktycznych potrzeb rozwojowych tych samorządów; (3) Polityka inwestycyjna miast powiatowych wpływa na aktywność ekonomiczną mieszkańców i przedsiębiorstw, przyczyniając się do korzystnych zmian gospodarczych; a także (4) Miasta powiatowe różnią się pod względem osiąganych efektów gospodarczych realizowanej przez nie polityki inwestycyjnej. Cel główny i cele szczegółowe (pomocnicze) zostały sformułowane poprawnie. Mam pewne wątpliwości wobec tych hipotez badawczych, bowiem większość z nich jest banalna. Hipoteza numer 1 jest oczywista, bowiem w warunkach subsydiarności nie budzi wątpliwości fakt, że polityki inwestycyjne poszczególnych miast powiatowych są zróżnicowane. Niespecjalnie sympatyzuję ze sposobem sformułowania hipotezy numer 2 bowiem eksponowanie wsparcia z funduszy europejskich jako generatora problemów to w rzeczywistości jest skrajny eurosceptycyzm. Hipoteza numer 3 jest banalna, bowiem oczywiście jest teoretycznie możliwa sytuacja, że nietrafna polityka inwestycyjna nie przyczynia się do korzystnych zmian gospodarczych. Hipoteza numer 4 nie wymaga badań naukowych, bowiem jest oczywiste, że poszczególne miasta powiatowe różnią się pomiędzy sobą, także ze względu na sposób prowadzenia polityki inwestycyjnej.

5. Poprawnie określono czasokres tego badania, obejmujący zasadniczo lata 2007-2016 (z pewnymi drobnymi modyfikacjami rozszerzającymi), czyli przedstawiono kompleksowo sytuację mającą miejsce po akcesji Polski do Unii Europejskiej, uwzględniając także opóźnienie czasowe dostępnych danych statystycznych. Układ treści rozprawy jest poprawny. Autor we wstępie przedstawił: uzasadnienie wyboru tematu; cele i hipotezy badawcze; zakres przedmiotowy, podmiotowy, czasowy i przestrzenny pracy; zastosowane metody badawcze, a także strukturę rozprawy, charakteryzując syntetycznie zawartość każdego z siedmiu

rozdziałów rozprawy. Jednym z istotnych wyborów jest określenie właściwych benchmarkingów dla prowadzonych analiz, co się autorowi rozprawy niewątpliwie udało.

6. Pierwszy rozdział stanowi podstawę (ramę) teoretyczną rozważań naukowych doktoranta. W rozdziale tym magister Rafał Kniter zaprezentował między innymi następujące tematy: lokalny rozwój gospodarczy – jego istotę, związane z nim teorie i prace badawcze; czynniki warunkujące lokalny rozwój gospodarczy, a także metody pomiaru i oceny lokalnego rozwoju gospodarczego. Jest to bardzo szkolny tekst, chociaż stanowi niewątpliwie poprawne wprowadzenie do tej tematyki. Rejestruję w tej części pewne niezrównoważenie, bowiem tekst w znacznie większym stopniu powinien zostać ukierunkowany na politykę miejską.

7. Drugi rozdział rozprawy składa się z następujących części: założenia ustroju samorządowego w Polsce; zadania gmin i powiatów – ich znaczenie dla stolic powiatów; finanse gminne; a także polityka inwestycyjna gmin i jej instrumenty. Tekst ten zawiera przedstawione w sposób syntetyczny omówienie kluczowej reformy podjętej w Polsce w związku z transformacją ustrojową, polegającą na upodmiotowieniu jednostek samorządu terytorialnego. Zrealizowana dwuetapowo reforma ustrojowa państwa umożliwiła systemowe odblokowanie aktywności obywatelskiej na poziomie lokalnym. Dzięki drugiemu etapowi tej reformy wprowadzonemu od 1 stycznia 1999 roku miasta powiatowe pojawiły się jako istotna kategoria w Polsce, które uzyskały na starcie istotne uprawnienia w sferze gospodarczej i społecznej. Tekst tego rozdziału jest bardzo wartościowym elementem recenzowanej rozprawy.

8. W trzecim rozdziale tej rozprawy został rozwinięty ważny temat wymiaru rozwojowego dwu wieloletnich perspektyw finansowych UE – 2007-2013 i 2014-2020. Rozważania podjęte przez magistra Rafała Knitera w odniesieniu do każdego z tych okresów dotyczyły między innymi: ram prawnych oraz dokumentów strategicznych na poziomie Unii Europejskiej, dokumentów strategicznych na poziomie krajowym; a także dokumentów strategicznych na poziomie regionalnym zestawionych na przykładzie województwa pomorskiego. Interesującym elementem jest wciśnięte do tego rozdziału porównanie modeli wdrażania europejskiej polityki spójności na przykładzie Czech, Niemiec i Polski, dokonane dla każdego z tych dwu okresów.

9. Czwarty rozdział monografii stanowi podstawową naukową wartość dodaną tej rozprawy. W tym liczącym około sto stron tekście podjęto następujące kwestie: założenia badawcze, dobór wskaźników do metod ilościowych (wyjściowy katalog wskaźników, wybór zmiennych do pomiaru efektywności inwestycyjnej metodą DEA, wybór zmiennych do pomiaru dynamiki zmian – miara syntetyczna Hellwiga); wyniki analiz ilościowych (wprowadzenie, efektywność inwestycyjna miast powiatowych metodą DEA, dynamika zmian gospodarczych w miastach powiatowych oraz podsumowanie); a także uzasadnienie przyjętego podejścia badawczego do dalszych analiz i wyboru miast powiatowych. Trafnie wybrano te dwie techniki analiz. Oczywiście nieporozumieniem jest szczegółowe omawianie tych technik w tekście głównym, powinno to zostać przeniesione do aneksu. Pozytywnie oceniam zestaw wybranych do tej analizy wskaźników. Kandydat ograniczył analizę do miast powiatowych zlokalizowanych w ośmiu województwach związanych z największymi aglomeracjami miejskimi, w tym uwzględniając także województwo pomorskie (m. in. Trójmiasto). Rozwiązanie takie jest dopuszczalną konwencją, co ogranicza zasięg przeprowadzonej w dysertacji analizy do 161 gmin miejskich. Zbiór ten został rozwarstwiony na podstawie wybranych przez magistrą Rafała Knitera kryteriów. Bardzo ostrożnie są formułowane wnioski wynikające z tego badania, co rejestruję pozytywnie, bowiem uzyskane wyniki są najczęściej niejednoznaczne. Kończącym elementem tego rozdziału jest autorska selekcja miast powiatowych województwa pomorskiego na te które zostały uwzględnione w dalszej analizie oraz na te które zostały pominięte. Moje wątpliwości budzą przesłanki wyboru ośrodków które poddano dalszej analizie oraz przesłanki wyeliminowania kilku miast powiatowych, skądinąd bardzo interesujących ze względu na swoje cechy i uwarunkowania (potencjały) społeczno-ekonomiczne. W sumie około połowa tych ośrodków została uwzględniona w dalszej analizie, a pozostała część wyeliminowana.

10. Zdecydowanie najkrótszy w tej rozprawie jest rozdział piąty, który został poświęcony strategiom i programom gminnym oraz gospodarce przestrzennej każdego z miast wybranych wcześniej do analizy. Bardzo rzetelne jest zestawienie wszystkich dokumentów strategicznych przygotowanych dla tych ośmiu miast powiatowych województwa pomorskiego w latach członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Poprawnie rozwarstwiono je na dwie generacje dokumentów strategicznych. Skłaniający do refleksji jest fakt, że kandydatowi nie udało się pozyskać strategii miasta Kartuzy przyjętej w roku 2007, a dotyczącej lat 2007-2012 (s. 179).

Prawdopodobnie wynika to nie tylko z bałaganu w dokumentacji, mającej miejsce w tym mieście. Jak widać z porządnie zestawionych tablic na poziomie miast powiatowych Pomorza powstaje olbrzymia ilość strategii i programów. Potrzeba ich sporządzenia wynika z obowiązujących legislacji krajowych i unijnych, w tym także z zapisów dokumentów strategicznych sporządzanych na poziomie regionalnym. Charakterystyczne są spostrzeżenia magistra Rafała Knitera odnośnie nieco innego podejścia samorządów tych miast w procesie przygotowywania strategii na lata 2007-2013 i na lata 2014-2020. Te ostatnie są znacznie ostrożniejsze. Elementem tego rozdziału jest bardzo wartościowa analiza ewolucji polityki przestrzennej tych ośmiu miast. Tekst ten doskonale ilustruje istotne znaczenie utrzymywania na poziomie miast powiatowych niezbędnego potencjału myślenia strategicznego, co jest często (w wielu przypadkach) najlepszą inwestycją prorozwojową.

11. Rozdział szósty zawierający analizę studiów przypadków został ustrukturyzowany następująco: nakłady inwestycyjne gmin w latach 2006-2017 według klasyfikacji budżetowej; efekty ważniejszych inwestycji zrealizowanych w gminach w latach 2006-2018 ujęcie rzeczowe; inwestycje w gminach w trakcie ich realizacji - lata 2019+; wpływ inwestycji samorządowych na zadłużenie gmin; a także podsumowanie. Autor praktycznie udokumentował istnienie dwu równoległych polityk rozwojowych w Polsce, pierwszej finansowanej ze środków Unii Europejskiej, drugiej finansowanej ze środków krajowych. Transparentność tej drugiej części wydatków publicznych jest niestety ograniczona. Warstwa ilustracyjna tej części rozprawy ułatwia percepcję przez czytelnika prezentowanych rozważań. Pokazana została istotna zależność budżetów inwestycyjnych tych miast od finansowania dostępnego ze źródeł funduszy polityki spójności Unii Europejskiej. Autor rzetelnie przedstawił zróżnicowanie wydatków inwestycyjnych miast powiatowych Pomorza. Interesująco została udokumentowana generalnie wysoka jakość myślenia strategicznego w analizowanych w rozprawie doktorskiej miastach powiatowych Pomorza.

12. Rozdział siódmy zawiera następujące elementy: wnioski wynikające z wykorzystania metody DEA i miary syntetycznej Hellwiga; analizę zmian gospodarczych w gminach w latach 2006-2017; zestawienie czynników wpływających na dynamikę zmian gospodarczych w gminach i ich efektywność inwestycyjną, a także podsumowanie. Magister Rafał Kniter sformułował szereg interesujących refleksji na temat inwestycji publicznych podejmowanych w badanych miastach powiatowych Pomorza. Doktorant pośrednio udokumentował

znaczenie aglomeracji Trójmiasta dla trajektorii rozwojowej miast województwa pomorskiego. Najważniejszym beneficjentem, wśród badanych miast powiatowych, bliskości metropolii był Pruszcz Gdański. Interesujące są zawarte w tym rozdziale wnioski dotyczące konsekwencji suburbanizacji. Rejestruję trochę chaosu w tym skądinąd bardzo ciekawym ze względu na analitykę rozdziale.

13. Istotną rolę mają wnioski końcowe, jakie zostały sformułowane w odrębnej części tej rozprawy doktorskiej. Ten liczący ponad 30 stron tekst dokumentuje dojrzałość naukową magistra Rafała Knitera. Doktorant poprawnie rozliczył się ze sformułowanych we wstępie czterech hipotez badawczych. Nie rażą powtórzenia i rozwinięcia wniosków z poprzednich rozdziałów. Krytyczną ocenę tych czterech hipotez już przedstawiłem we wcześniejszej części recenzji. Jednak z obowiązku odniesienia się do hipotez badawczych doktorant wywiązał się perfekcyjnie. Pozytywnie oceniam dużą ostrożność kandydata w formułowaniu wniosków z przeprowadzonego badania naukowego.

14. Magister Rafał Kniter posługuje się poprawnie językiem właściwym dla nauk ekonomicznych. Doktorant generalnie nie wprowadza pojęć angielskojęzycznych w sytuacji gdy istnieją ich polskojęzyczne odpowiedniki. Jednoznacznie pozytywnie oceniam poprawność wprowadzonej listy skrótów, pomimo usterek dotyczących kilku pozycji tej listy.

15. Rozprawa ta została niestety bardzo niechlujnie zredagowana. Trzycyfrowa liczba różnych usterek edytorskich obniża czytelnikowi komfort studiowania tej rozprawy. Widać, że długość pracy, jej wielowątkowość oraz zmęczenie Autora obcowaniem z tekstem miały istotny wpływ na edytorski obraz tego dzieła. Usterki polegają między innymi na posługiwaniu się czasem przyszłym w odniesieniu do już zakończonej pracy naukowej (przykładem strony 209, 280, 315 i wiele innych), urwanymi zdaniami itp. Niedostatkami. Gdy wyeliminujemy niezrozumiałe dla czytelnika frazy i niedokończone zdania to możemy stwierdzić, że praca została napisana w miarę przyjaznym dla odbiorcy językiem. W sumie jednak przekopanie się przez tekst jest wyzwaniem któremu trudno jest sprostać. Bardzo pozytywnie oceniam zestawienie użytych w pracy skrótów, niestety istotne usterki rejestrowane w tym zestawieniu obniżają tą ocenę.

16. Pozytywnie należy ocenić trafne i dostatecznie szerokie odniesienia bibliograficzne tej rozprawy. Format przypisów zawarty w tekście został ujednolicony i jest poprawny. Bogactwo przypisów odnoszących się do literatury polskiej i anglosaskiej, przytoczone akty prawne Unii

Europejskiej, doskonale ilustrują odczytanie kandydata. Wszyscy istotni dla tej tematyki autorzy zostali dostrzeżeni przez magistra Rafała Knitera. W spisie literatury nie zarejestrowałem usterek edytorskich. Kandydat w sposób dostateczny przeniósł inspiracje z literatury anglosaskiej, a także szeroko uwzględnił dorobek polskiej myśli naukowej. Magister Rafał Kniter zgrabnie podzielił odniesienia bibliograficzne na podzbiory informacyjne. Podział na różne kategorie źródeł sprzyja porządkowi w zestawieniu literatury przedmiotu. Autor umiejętnie korzystał w swojej pracy doktorskiej z wielu instytucjonalnych źródeł statystycznych i informacyjnych, pewien niedosyt dotyczy brakujących odniesień do dorobku OECD (między innymi zostały pominięte - raport dotyczący polityki regionalnej Polski, a także kolejne studium dotyczące polityki miejskiej Polski oraz materiały związane z kolejnymi konferencjami ministrów właściwych ds. polityki regionalnej i miejskiej). Pominięte zostały także dwa kluczowe raporty Banku Światowego dotyczące polityki regionalnej i polityki miejskiej, które miały bodajże największe znaczenie dla dowartościowania percepcji znaczenia wymiaru przestrzennego w rozwoju społeczno-gospodarczym oraz renesansu miast jako biegunów rozwojuspołeczno-gospodarczego. Pozytywnie należy ocenić szerokie wykorzystanie przez Autora źródeł statystycznych, przede wszystkim danych Głównego Urzędu Statystycznego (Bank Danych Lokalnych), materiałów zawartych w Wojewódzkich Rocznikach Statystycznych, w tym Rocznika Statystycznego Województwa Pomorskiego, a także danych EUROSTATu (Europejski Urząd Statystyczny). Wykorzystane zostały także różnorodne dane statystyczne, informacyjne i raporty (opracowania) oraz badania Pomorskiego Urzędu Marszałkowskiego w Gdańsku, a także lokalne źródła informacyjne dostępne na poziomie poszczególnych miast powiatowych. Szereg z nich wymagało pracochłonnych przeliczeń.

17. Problemem jest wyjątkowa jak na format rozprawy doktorskiej objętość tego dzieła, co ogranicza jego czytelność, a także sprzyja pojawieniu się dużej ilości różnorodnych usterek. Wiele segmentów pracy, które nie wynikają bezpośrednio z dorobku naukowego kandydata, powinno zostać przesunięte do aneksów, nie obciążając głównego tekstu rozprawy. Dotyczy to m. in. opisów technik badawczych, które zawierają techniczne charakterystyki wielokrotnie opisane w literaturze przedmiotu, a osiągnięciem naukowym magistra Rafała Knitera jest ich poprawne zastosowanie oraz ewentualnie sformułowanie na podstawie przeprowadzonej analizy trafnych wniosków. Rażą odwołania teoretyczne do wielokrotnie opisanych w

literaturze przedmiotu zagadnień dotyczących podstaw rozwoju regionalnego, niestety niewiele wnoszące do już zgromadzonej naszej wiedzy na ten temat. Jest istotna kwestia dotycząca źródłowych tablic rozciągających się na kilkunastu stronach rozprawy, które powinny zostać zlokalizowane w aneksie.

*

*

*

W sumie oceniając całościowo zawartość tej rozprawy oraz poziom wypełnienia przytoczonych wcześniej oczekiwań merytorycznych sformułowanych w odniesieniu do recenzji, pomimo sformułowanych w tej recenzji zastrzeżeń i krytycznych uwag, wnioskuję o dopuszczenie Pana magistra Rafała Knitera do publicznej obrony pracy doktorskiej zatytułowanej „Polityka inwestycyjna miast powiatowych i jej wpływ na lokalny rozwój gospodarczy – studia wybranych miast z województwa pomorskiego”. Podstawą mojej jednoznacznie pozytywnej opinii jest przede wszystkim zawartość rozdziałów 3-7 tej rozprawy oraz zadowalający poziom ogólnej kultury naukowej magistra Rafała Knitera.

J. Szlachta